

УДК 612+614+616.9{579+612.012.1}(075.8)}

Культивування стовбурових клітин пульпи зубів і мезенхімальних стовбурових клітин кісткового мозку мишей з використанням автосироватки

Autoserum Expansion of Mouse Dental Pulp and Bone Marrow Mesenchymal Stem Cells

Сухіташвілі Н.¹, Циклаурі М.¹,
 Зурмухташвілі М.¹, Курашвілі Т.¹,
 Гогілашвілі К.¹, Сабирбеков Б.²,
 Менабде Г.¹, Угрин М.³,
 Аміранашвілі І.¹, Абіатарі І.^{1,2}

¹Інститут медичних досліджень,
 Державний університет

ім. Іллі Чавчавадзе, Тбілісі, Грузія

²Департамент хірургії,
 Мюнхенський технічний
 університет, Німеччина

³Львівський національний
 медичний університет ім. Данила

Галицького, Львів,

каф. ортопедичної стоматології
 (зав. — проф. Р.М. Ступницький)

N. Sukhitashvili, M. Tsiklauri,

M. Zurmukhtashvili, T. Kurashvili,

K. Gogilashvili, B. Sabyrbekov,

G. Menabde, M. Ugrin,

I. Amiranashvili, I. Abiatar

Резюме Досліджено методи ізоляції та культивування стовбурових клітин пульпи зубів і мезенхімальних стовбурових клітин кісткового мозку з використанням автосироватки. *In vitro* проведено дослідження ізольованих клітин, розглядалися їхній ріст, потенціал до формування колоній, проліферативна активність. Доведено, що при використанні автосироватки в середовищі для СКПЗ і СКМ збільшується проліферативна активність цих клітин, порівняно з використанням ФБС (фетальної бичачої сироватки). Окрім того, клітини, які культивувалися з використанням автосироватки, показали збільшення потенціалу до формування колоній після двох тижнів культивування.

Summary In this study we characterize isolation and autoserum expansion method for the mouse dental pulp and bone marrow mesenchymal stem cells. *In vitro* growth, colony forming efficiency and proliferation activity of these cells have been analyzed. Auto serum treatment of DPSC and BM-MSCs increased proliferation activity of these cells in comparison to FBS. Moreover, autoserum expanded cells displayed significantly increased colony forming efficacy after 2 weeks of culture.

Ключові слова стовбурові клітини пульпи зубів, мезенхімальні стовбурові клітини кісткового мозку, автосироватка, проліферативна активність

Key words dental pulp stem cells, bone marrow mesenchymal stem cells, autoserum, proliferation activity

Вступ

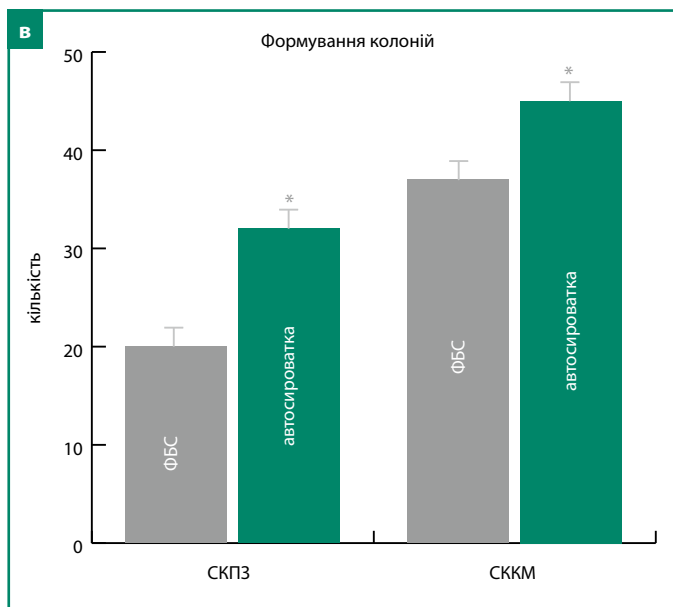
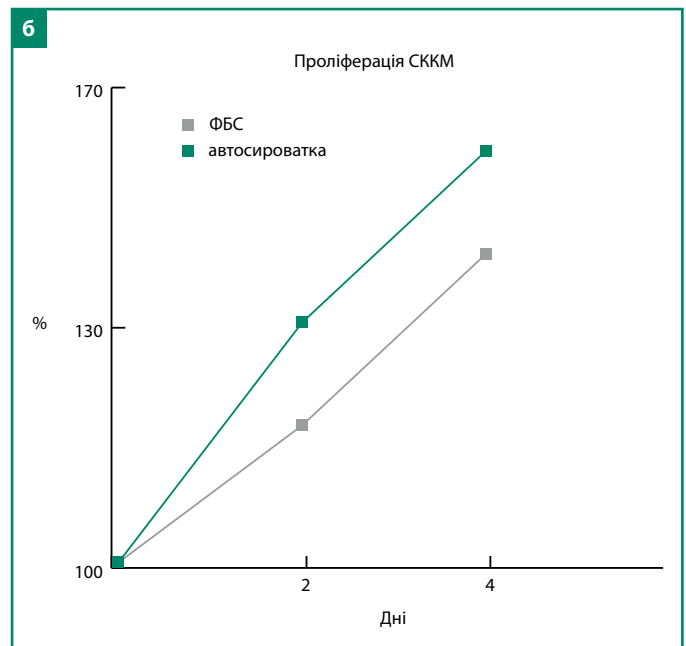
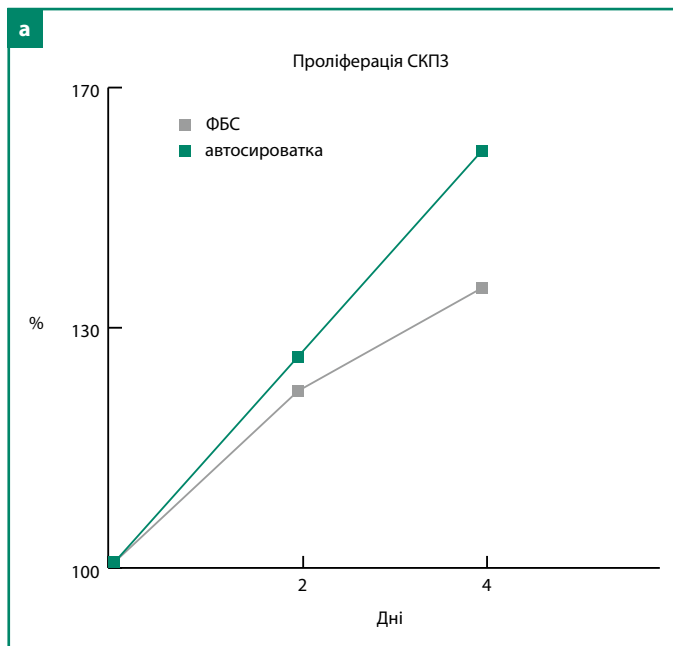
Мезенхімальні стовбурові клітини (МСК) наявні у багатьох тканинах, зокрема у кістковому мозку, жировій тканині та периферійній крові. Вони здатні диференціюватися у різні клітини мезодермального походження, такі як остеоцити, хондроцити і адипоцити [1-3]. Однак недавні дослідження показали, що МСК можуть трансдиференціюватися всупереч ембріональним обмеженням і в

клітини немезодермального походження: гепатоцити, ендотелеоцити і нейрони як у пробірці, так і в природних умовах [4, 5].

Незважаючи на те, що кістковий мозок є відмінним джерелом стовбурових клітин, які мають терапевтичне значення, однак процес забору кісткового мозку є інвазійним. Виявлення стовбурових клітин у пульпі зуба уможливило потенційно неінвазійне джерело їх забору. Стовбурові клітини пульпи зуба

(СКПЗ) розташовані у межах зуба та відіграють важливу роль у регенерації дентину. Відкриття СКПЗ викликало інтерес дослідників в аспекті їхнього клінічного застосування [3, 6, 7].

Вважається, що постнатальні стовбурові клітини, виділені з різних тканин, мають значний терапевтичний потенціал для їхнього відновлення [6, 8]. Тому необхідно розробити оптимальну стратегію та підходи до подолання проблем, які сьогодні постали перед дослідниками у ви-

Мал. 1. Проліферація СКПЗ (а) та СККМ (б) на стандартному клітинному ФБС-середовищі і на клітинному середовищі з автосироваткою. Здатність СКПЗ і СККМ до створення колоній на стандартному ФБС-середовищі і на клітинному середовищі з автосироваткою (в)

вченні клінічної ефективності різних популяцій стовбурових клітин. У цьому дослідженні ми охарактеризуємо ізолювання мезенхімальних стовбурових клітин із пульпи зуба і кісткового мозку миші, а також метод розмноження клітин при використанні автосироватки.

Матеріали та методи дослідження

Виділення та культивування первинних стовбурових клітин

Стовбурові клітини пульпи зуба (СКПЗ) були виділені одномоментним комплексним способом (5 чотиритижневих

мишей лінії C57BL/6N на препарування). Корінні зуби були відділені від нижньої щелепи, м'які тканини пульпи — ізолювані. Тканину промивали фосфатним буфером (ФБС) і обробляли колагеназою типу IV з розрахунку 2 мг/мл упродовж 60 хв. при 37°C. Відтак однакову кількість фосфатного буфера додали до первинного деривату, фільтрували через 70 мм нейлонові фільтри, потім центрифугували зі швидкістю 300 г упродовж 10 хв. при кімнатній температурі. Далі клітини ресуспендували у клітинний медіум стовбурових клітин і висівали в окремі чашки для клітинних культур [7].

Мезенхімальні стовбурові клітини кісткового мозку (МСКМ) були виділені зі стегна та гомілки мишей (5 мишей лінії C57BL/6N на препарування). М'язи та інші тканини — видалені. Кістковий мозок отримано шляхом промивання кісток. Кістково-мозкові мононуклеарні клітини були виділені з використанням градієнту фікол і культивовані в медіумі стовбурових клітин [5, 8].

Перед виділенням СКПЗ і МКМ від кожної тварини забрано кров і заготовлено сироватку. Ізолювані СКПЗ і МКМ культивували як і в DMEM з 5% ФБС середовищі, так і у середовищі, яке містило мишачу автосироватку, в інку-

баторі при 37°C з 5% вмістом вуглекислого газу.

Аналіз проліферації *in vitro*

Ріст клітин визначали з використанням 3(4,5-метил тіазол-2-ил) – 2,5-дифенілтетразолійного (МТТ) колориметричного аналізу проліферації. По 2000 клітин на лунку висівали в 96-лункові чашки і культивували протягом 4 днів. Ріст клітин визначали, додаючи розчин МТТ (50 мкг/лунку) протягом 4 годин. Клітинний МТТ розчиняли кислотою ізопропанолу та вимірювали оптичну щільність при 570 нм. Усі експерименти проводилися тричі у трьох серіях [9, 10].

Аналіз формування колоній

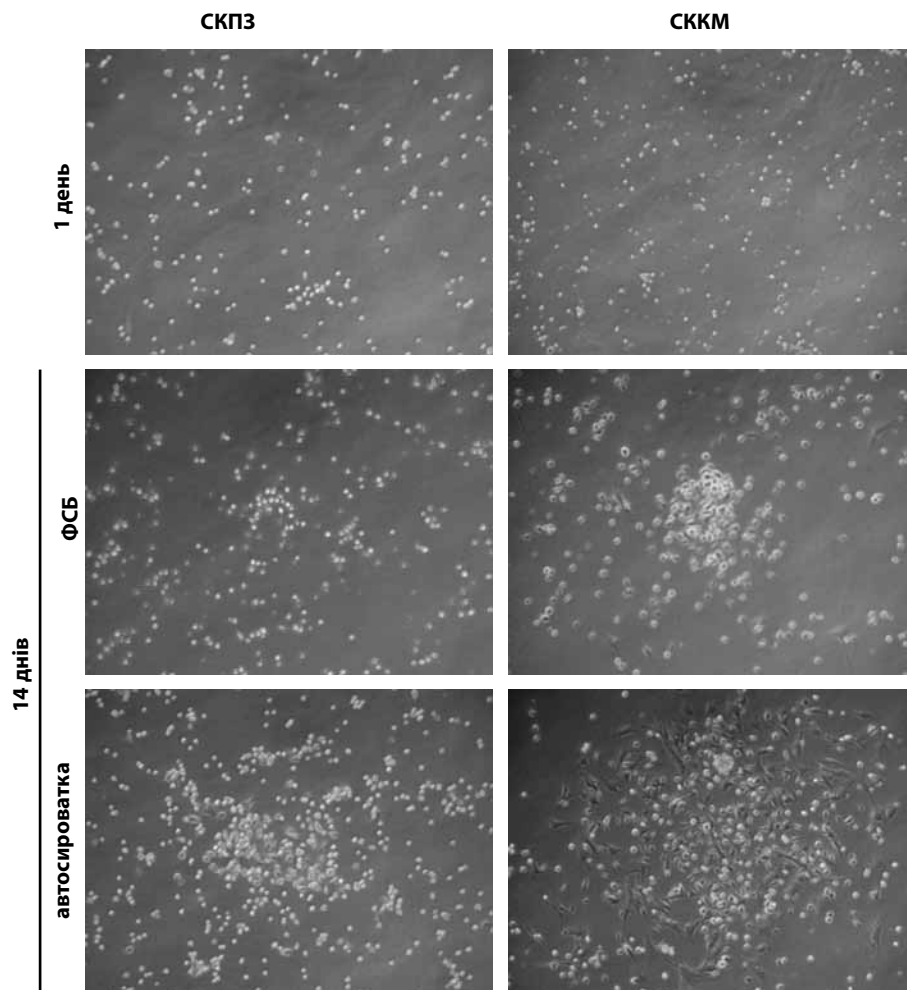
Щоб перевірити здатність до колонієутворення, клітини репліціювали при щільності 100 клітин на 94-мм чашку в три чашки. Через 14 днів колонії візуалізували і підраховували після фіксації в 4% формальдегіді з подальшим забарвленням 0,5% кристалічним метиленовим синім упродовж 5 хвилин. Клітини двічі промивали в дистильованій воді і визначали кількість колоній на чашку (агрегати ≥ 50 клітин вважали колоніями) [1].

Статистичний аналіз

Результати представлені як середні $\pm$ стандартна похибка середнього (SEM), якщо інше не вказано. Значення вірогідне при $p < 0,05$. Статистичний аналіз проводили з використанням GraphPad Prism™5 (програмне забезпечення GraphPad) [11].

Результати дослідження та їх обговорення

Для того, щоб порівняти ріст СКПЗ і СККМ у ФБС та в автосироватці, використали метод аналізу проліферації *in vitro*. Цей експеримент показав зростання проліферації як і СКПЗ, так і СККМ, культивованих у клітинному середовищі з автосироваткою, порівняно зі стандартним клітинним середовищем на основі ФБС. Проліферація СКПЗ на стандартному клітинному

Мал. 2. Ріст СКПЗ і СККМ після двотижневого інкубаційного періоду на стандартному клітинному ФБС-середовищі і на клітинному середовищі з автосироваткою. Фазово-контрастна мікроскопія живих клітин

ФБС-середовищі після двох днів становила 120%, а через чотири дні – 140%, водночас проліферація СКПЗ, культивованих на клітинному середовищі з автосироваткою становила 130% після двох днів і 160% після чотирьох днів (мал. 1а). Стосовно СККМ у стандартному клітинному ФБС-середовищі, то їхня проліферація після двох днів становила 115%, а через чотири дні – 145%. СККМ у клітинному середовищі з автосироватки через два дні поліферація становила 135%, а після чотирьох днів – 160% (мал. 1б). Ці результати доводять, що культивування із застосуванням автосироватки забезпечує кращі умови для проліферації первинних стовбурових клітин.

Однією із характеристик мезенхімальних стовбурових клітин є колонієутворення [12]. Ми проаналізували роль

автосироватки в утворенні колоній для СКПЗ і СККМ. Після 14 днів культивування в ФБС-середовищі СКПЗ створили $19,3 \pm 2,3$ колоній, тоді як СКПЗ, культивовані в середовищі з автосироваткою, створили $32,0 \pm 4,6$ колоній за той самий період ($p < 0,05$) (мал. 1в). Аналогічно утворення колоній СККМ після двох тижнів культивування було більшим у середовищі з автосироваткою ($44,3 \pm 4,2$), порівняно з ФБС-середовищем ($35,7 \pm 2,8$) ($P < 0,05$) (мал. 1в). Відповідно до попередніх результатів, цей експеримент показав перевагу автосироватки для проліферації стовбурових клітин.

Фазово-контрастна мікроскопія культивованих стовбурових клітин також виявила значне збільшення кількості клітин при культивуванні в автосироватці, порівняно з ФБС-клітинним середовищем (мал. 2).

Висновки

Отримані результати показують, що сироватка аутологічного походження створює кращі умови для живлення клітин, аніж нутрієнти-деривати від ксеновидів. Можна припустити, що на-

явність певних специфічних факторів росту відіграє ключову роль у процесі культивування клітин, однак це досі не виявлено. Недоліком методу є недостатня кількість отриманої аутосироватки. На відміну від великих тварин, у гризунів, а особливо у мишей, немож-

ливо забрати більшу кількість крові. Однак використання аутосироватки для свіжоізолюваних стовбурових клітин сприяє стимуляції клітин у процесі культивування та може успішно використовуватися, принаймні на початковому етапі культивування.

Список використаної літератури

1. Asari T., et al. Mesenchymal stem cell isolation and characterization from human spinal ligaments // *Biochem Biophys Res Commun.* — 2012. — 417(4). — P. 1193–1199.
2. Modder U.I., et al. Characterization of mesenchymal progenitor cells isolated from human bone marrow by negative selection // *Bone.* — 2012. — 50(3). — P. 804–810.
3. Kerkis I., et al. Isolation and characterization of a population of immature dental pulp stem cells expressing OCT-4 and other embryonic stem cell markers // *Cells Tissues Organs.* — 2006. — 184(3–4). — P. 105–116.
4. Gong M., et al. Immortalized mesenchymal stem cells: an alternative to primary mesenchymal stem cells in neuronal differentiation and neuroregeneration associated studies. — *J Biomed Sci.* — 2011. — 18. — P. 87.
5. Asumda F.Z., Chase P.B. Age-related changes in rat bone-marrow mesenchymal stem cell plasticity. — *BMC Cell Biol.* — 2011. — 12. — P. 44.
6. Nakashima M., Iohara K. Regeneration of dental pulp by stem cells. — *Adv. Dent Res.* — 2011. — 23(3). — P. 313–319.
7. Janebodin K. et al. Isolation and characterization of neural crest-derived stem cells from dental pulp of neonatal mice. — *PLoS One.* — 2011. — 6(11). — P. 27.
8. Lee E.S. et al. Transplantation of bone marrow-derived mesenchymal stem cells into the developing mouse eye. — *Acta Histochem Cytochem.* — 2011. — 44(5). — P. 213–221.
9. Abiatari I. et al. Moesin-dependent cytoskeleton remodeling is associated with an anaplastic phenotype of pancreatic cancer. — *J Cell Mol Med.* — 2010. — 14(5). — P. 1166–1179.
10. Zhang, W. et al. Expression of extracellular matrix metalloproteinase inducer (EMMPRIN/CD147) in pancreatic neoplasm and pancreatic stellate cells. — *Cancer Biol Ther.* — 2007. — 6(2). — P. 218–227.
11. Abiatari I. et al. Hsulf-1 regulates growth and invasion of pancreatic cancer cells. — *J Clin Pathol.* — 2006. — 59(10). — P. 1052–1058.
12. Veronesi F., et al. Mesenchymal stem cells in the aging and osteoporotic population. — *Crit Rev Eukaryot Gene Expr.* — 2011. — 21(4). — P. 363–377.